

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА

**ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ**

ЗАТВЕРДЖУЮ
Декан економічного факультету
_____ **Олександр ДАВИДОВ**

Вченою радою економічного факультету
протокол № 2 від 23.02.2023 р.

**ПРОГРАМА
АТЕСТАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

**для студентів спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»
перший рівень вищої освіти «Бакалавр»
за освітньо-професійною програмою
«Публічне управління та адміністрування»**

Розглянуто:
Кафедрою економіки та менеджменту
протокол №8 від 14.02.2023 р.

Схвалено:
Науково-методичною комісією
економічного факультету
протокол №6 від 22.02.2023 р.

Харків – 2023

Програма Атестації здобувачів вищої освіти спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування; галузь знань – 281 Публічне управління та адміністрування; спеціалізація – Публічне управління та адміністрування підготовлена відповідно до Галузевих стандартів вищої освіти та відповідає освітньо-професійній програмі «Публічне управління та адміністрування» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

1. ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

Атестація здобувачів вищої освіти за освітньо-професійним рівнем бакалавра здійснюється відповідно до Закону України «Про вищу освіту», Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій», Стандарту вищої освіти України за спеціальністю 281Публічне управління та адміністрування для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (наказ Міністерства освіти і науки України № 1165 від 29 жовтня 2018 року), Положення про організацію освітнього процесу в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна п. 5.4 (наказ ректора № 0202-1/155 від 21.04.2017 р.), Положення про систему внутрішнього забезпечення якості освіти Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна п. 4.3 (наказ ректора від 2.07.2020 р. № 0208-1/232), Положення про порядок створення та організацію роботи екзаменаційної комісії для атестації здобувачів вищої освіти, Положення про електронне (дистанційне) навчання Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна п. 3.1 (наказ ректора від 31.07.2014 № 0206-1/268) та вимоги інших нормативних актів України з питань освіти.

До Комплексного атестаційного екзамену за фахом допускаються здобувачі, які склали всі поточні екзамени та заліки, успішно захистили курсові роботи, пройшли навчальну та виробничу практики, що передбачені навчальним планом та не мають академічних заборгованостей.

Атестація здобувачів вищої освіти, які здобувають рівень освіти бакалавра за спеціальністю 281Публічне управління та адміністрування здійснюється у формі складання Комплексного атестаційного екзамену і передбачає виконання певних атестаційних завдань, які об'єктивно і надійно визначають рівень освітньої та професійної підготовки, передбаченої освітньо-професійною програмою «Публічне управління та адміністрування». У відповідності пункту 5.4.2. Положення про організацію освітнього процесу в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна, підготовка до атестаційних екзаменів є заключним етапом навчання студентів за освітньо-професійною програмою і має на меті систематизування, закріплення і розширення теоретичних знань, вмінь та навичок, визначення спроможності їх практичного застосування у вирішенні професійних завдань.

Метою Комплексного атестаційного екзамену є перевірка успішності засвоєння здобувачами навчального матеріалу, виявлення їх здатності самостійно формулювати та вирішувати професійні завдання. Програму Комплексного атестаційного екзамену з циклу загальних та професійних дисциплін для здобувачів, що здобувають базову вищу освіту за першим (бакалаврським) рівнем, розроблено відповідно до освітньо-професійної програми «Публічне управління та адміністрування».

2. СТРУКТУРА АТЕСТАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ

Комплексний атестаційний екзамен зі спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» освітньо-професійної програми «Публічне управління та адміністрування» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти включає дисципліни: Теорія та історія публічного управління, Публічна політика, Стратегічне управління, Місцеве самоврядування, HR-менеджмент

Виконання варіантів завдань, які виносяться на Комплексний атестаційний екзамен та оцінювання знань і рівня сформованих фундаментальних фахових компетентностей, проводиться через Центр електронного навчання у дистанційній формі в системі Moodle або в змішаній формі, що є найбільш безпечною для його учасників. В особистому кабінеті здобувачу надається можливість отримати варіанти завдань; прикріпити виконані роботи (ситуаційне завдання); виконати тести; рішити задачу; ознайомитися з результатами своїх робіт і тестів. Вибір варіанту практичного та ситуаційного завдання здійснюється за жеребкуванням одного із членів Атестаційної комісії, який фіксує номер варіанту білету, що буде закріплено за здобувачем. Жеребкування триває 15 хвилин до початку роботи над екзаменаційними завданнями.

Комплексний атестаційний екзамен складається з трьох етапів і має наступну структуру:

1. Перший (теоретичний) етап проводиться у вигляді інтерактивної (тести виконуються з використанням засобів інформаційних технологій) форми для визначення рівня знань, з'ясування професійних компетенцій у межах програми підготовки. Програма тестування дозволяє одночасно бачити запитання і всі відповіді тестового завдання, постійно контролювати наскрізний порядковий номер кожного тестового завдання та індикатор часу.

Тестування містить 20 тестових завдань різного характеру, які формуються із загального переліку питань освітніх компонентів, що входять до переліку Атестаційного екзамену. Тести можуть мати один або декілька правильних відповідей (приклад тесту у Додатку А).

Тривалість розв'язання тестових завдань – 40 хвилин. В системі Moodle буде виставлено час відведений на виконання першого етапу.

2. Після закінчення часу, відведеного на складання тестування перейти до другого (практичного) етапу, який проводиться у вигляді письмового викладу розв'язання задачі, що дозволяє перевірити сформованість відповідних умінь та практичних навичок. Задачі мають однаковий рівень складності, в результаті рішення задачі, потрібно надати одну правильну відповідь (приклад задачі у Додатку А).

Тривалість розв'язання практичної задачі – 20 хвилин. В системі Moodle буде виставлено час відведений на виконання другого етапу.

3. Після закінчення часу, відведеного на другий етап, перейти до виконання ситуаційного завдання. Ситуаційне завдання моделює умови, з якими може

зустрітися здобувач у практичній діяльності на первинних посадах та продемонструвати вміння застосовувати теоретичні знання для аналізу конкретних управлінських ситуацій і вирішення прикладних проблем (приклад ситуаційного завдання у Додатку А). Здобувач повинен викласти точну та конкретну відповідь на поставлене питання письмово власноруч, підписати свій варіант відповідей та проставити дату і прикріпити у систему Moodleза своїм ключем доступу.

Тривалість розв'язання ситуаційного завдання складає 30 хвилин.

3. ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Інформаційною базою формування засобів об'єктивного контролю ступеня досягнення кінцевих цілей освітньо-професійної підготовки є зміст програм навчальних дисциплін, що формують результати навчання та систему компетентностей бакалавра менеджменту і виносяться на атестацію.

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Тема 1. Публічне управління як галузь науки та сфера людської діяльності

Поняття публічного управління як сфери людської діяльності. Відмінність менеджменту публічної сфери та менеджменту організацій. Соціально-економічні і культурно-історичні умови та проблеми формування традицій державного управління в Україні. Структура поняття публічне управління: публічна сфера, взаємодія її складових – держави, бізнесу, суспільства; публічна політика, публічне адміністрування. Співвідношення державного управління, місцевого самоврядування, публічного адміністрування. Предметна сфера державного управління.

Соціально-економічні, культурно-історичні, техніко-технологічні умови формування традицій публічного управління західною цивілізацією. Аристотель і Платон, Фома Аквінський і Ніколо Макіавеллі, Фрідріх Ніцше і Карл Маркс. Логіка періодизації історії публічного управління. Макс Вебер і Вудро Вільсон, основні сучасні концепти публічного управління. Поняття професійної публічної служби. Поняття бюрократії. Спеціалізація в галузі публічної служби.

Предмет, об'єкт, мета курсу «Теорія та історія публічного управління».

Тема 2. Теоретичні засади публічного управління

Поняття влади. Способи реалізації влади. Законодавча, виконавча, судова влада. Поняття системи публічного управління. Публічне управління в системі соціального управління. Суб'єкти та об'єкти управління. Прямі і зворотні зв'язки в системі публічного управління. Поняття механізмів, технологій, функцій, принципів, законів і закономірностей публічного управління.

Поняття методу в науці. Методологія публічного управління. Економічні, адміністративні методи. Відмінності Категорії державного управління та державного регулювання

Тема 3. Публічне управління в контексті державотворення

Державний устрій і модель публічного управління. Функції держави і формування систем публічного управління. Вплив цінностей на формування засад публічного управління. Публічне управління етапу трансформації соціально-економічної системи в Україні та країнах Східної Європи. Поняття державної політики. Публічна політика. Політика і публічне управління. Публічна влада як політичний і соціальний феномен. Відповідальність публічного службовця - політична, соціальна, юридична.

Закон України «Про державну службу», «Про службу в органах місцевого самоврядування».

Тема 4. Ефективність і результативність публічного управління

Поняття ефективності і результативності в публічному управлінні. Підходи до оцінки ефективності. Соціальний і економічний ефект в публічному управлінні. Якість в управлінні. Якісні і кількісні показники оцінки діяльності органів публічної адміністрації. Шляхи підвищення ефективності функціонування публічних адміністрацій. Зв'язки з громадськістю, зворотні зв'язки в системі публічного управління. Роль електронного врядування. Роль інститутів громадянського суспільства в оцінці і підвищенні якості управління. Вимірювання рівня довіри громадян до влади.

Тема 5. Публічне управління Стародавнього і Сучасного сходу

Влада і стародавні традиції її реалізації. Стародавня Індія і Єгипет – формування держав і джерела моделей державного управління.

Кодекс царя Хаммурапі.

Стародавній Китай. Конфуціанство. Легізм. Даосизм. Давні сакральні тексти.

Традиції публічного управління в сучасному Китаї, Гонконзі, Сингапурі.

Ефективність публічного управління сучасних східних тигрів.

Тема 6. Публічне управління у стародавній Європі та наступність історичної традиції

Стародавня Греція. Міста-поліси. Погляди античних філософів на управління державою. Стародавній Рим. Римська республіка.

Магдебурзьке право та органи місцевого самоврядування. Еволюція систем публічного адміністрування у західноєвропейських країнах.

Криза публічного управління ХХ-ХХІ століть. Моделі модернізації публічної влади. Публічна служба в ЄС. Управлінська етика публічного службовця. Цінності в публічному управлінні. Європейська та американська моделі управління. Демократизація управління. Вплив міжнародної інтеграції та глобалізації на процеси публічного управління.

Тема 7. Історія та моделі управління об'єктами державної власності

Поняття об'єктів державної власності, державного багатства народів. Практики управління активами державних підприємств в розвинених країнах. Моделі управління природними монополіями. Переваги і недоліки державної власності на засоби виробництва. Основні показники ефективності використання активів і капіталу. Поняття ефективності і результативності.

Побудова стратегій розвитку підприємств державної форми власності. Поняття приватизації. Державне управління та функція державного регулювання економіки.

Моделі публічного управління державною власністю. Механізми і функції державного управління державною власністю. Структурно-організаційне забезпечення та ефективність управління державною власністю.

Тема 8. Управління суспільним здоров'ям як функція публічної адміністрації

Поняття суспільного здоров'я. Поняття управління суспільним здоров'ям. Основні правові документи щодо управління здоров'ям. Відповідальність бізнесу, держави, особи в охороні здоров'я. Ендоекологія здоров'я.

Інвестиції в персонал як складова управління суспільним здоров'ям.

Моделі публічного управління охороною здоров'я. Страхова медицина. Механізми і функції державного управління медичною сферою. Структурно-функціональне забезпечення охорони здоров'я.

Ефективність державного управління охороною здоров'я. Демографія, показники народжуваності, смертності, тривалості життя.

Тема 9. Теорія та історія публічного управління землекористуванням

Роль землі в житті українського народу. Основні правові документи регулювання землекористування. Експлуатація земель сільськогосподарського і несільськогосподарського призначення. Формування ринку землі. Фермерство. Кооперація. Україна і земельне питання. Поняття земельної ренти.

Моделі публічного управління землекористуванням. Механізми і функції державного управління землекористуванням. Структурно-функціональне забезпечення та ефективність управління землекористуванням.

Тема 10. Теорія та історія управління екологічною сферою

Поняття управління охороною навколишнього середовища. Екологічне законодавство. Екологічний аудит. Поняття сталого розвитку. Корпоративне громадянство. Глобальний договір. Екологічний аудит.

Екологічна ефективність. Екологічний аудит. Звіти підприємств зі сталого розвитку. Корпоративна соціальна відповідальність підприємств в галузі охорони природи.

Моделі публічного управління екологічною сферою. Механізми і функції державного управління охороною навколишнього середовища. Структурно-організаційне забезпечення та ефективність управління екологічною сферою.

Тема 11. Реформи та сучасна ефективна модель управління державою

Сучасні моделі публічного управління. Поняття реформ публічного управління. Еволюційні і революційні підходи в реформах публічного управління. Реформи в розвинених країнах – Людвіг Ерхард, Маргарет Тетчер, Рональд Рейган, Іван Міклош, Лешек Бальцерович, Міхаїл Саакашвілі. Вплив реформ на якість життя і динаміку економічного зростання.

Основні ідеї, цілі та дієвість освітньої, медичної, антикорупційної реформи в Україні. Стратегія України 2020.

Організація взаємодії публічного управління і політичних партій. Зв'язки з громадськістю в публічному управлінні.

Децентралізація влади. Об'єднані територіальні громади. Реформа системи державного управління і адаптація до вимог ЄС.

Рекомендована література:

1. Державне управління та державні установи: Навч. посіб. для дистанційного навчання / За ред. доктора соціол. наук, проф. Ю. П. Сурміна. К.: Університет «Україна», 2008. 440 с.
2. Енциклопедія державного управління: у 8 т. Київ: НАДУ, 2011.
3. Іванова Т. В. Публічне управління сільськими територіями України: навч. посібник. Київ: Фенікс, 2016. 336 с.
4. Іванова Т. В. Шляхи формування та розвитку самодостатніх суб'єктів муніципального руху: європейські виміри та орієнтири: монографія. Миколаїв: Ємельянова Т. В., 2013. 352 с.
5. Даниленко А.С., Юхименко П.І. Інституціоналізація публічного управління та адміністрування у контексті інноваційного розвитку сільських територій: монографія. К: Центр учбової літератури, 2018. 320 с.
6. Портал Європейського Союзу (сайт представлений мовами країн-членів ЄС) [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://europa.eu/>
7. О. М. Ястремська, Л.О. Мажник Публічне адміністрування : навчальний посібник. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. 132 с.
8. Публічне управління: навчальний посібник / за заг. ред. А.В. Стасишина. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019. 460 с.
9. Самофалова Т.О. Соціальна відповідальність суб'єктів соціально-економічної системи в Україні : навч. посіб. Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2016. 324 с.
10. Сурмін Ю.П. Методологія галузі науки «Державне управління»: Монографія. Київ: НАДУ, 2012. 372 с.

ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА

Тема 1. Сутність публічної політики

Політика і управління. Взаємозв'язок політики та управління. Співвідношення

політики та управління в моделях "New Public Management" та "Governance". Політичні мережі в публічному управлінні. Політична система як система управління публічними справами. Керівництво та лідерство. Цілі та засоби публічно-управлінської діяльності. Особливості вироблення та реалізації політичного курсу. Політика і управління в умовах суспільно-політичної нестабільності.

Тема 2. Суспільно-політична діяльність

Поняття "інституту" в політиці та публічному управлінні. Каузальність політичних інститутів та стану суспільства. Політичні інститути як складові політичної системи. Держава як політичний інститут.

Організація та структура публічної влади в Україні. Публічна влада як соціально-управлінський феномен. Принципи та функції публічної влади. Форми (безпосереднє народовладдя, народне представництво, неподставницьке народовладдя (професійне управління) та види публічної влади (публічна влада громадських об'єднань, муніципальна, державна, наддержавна). Суб'єкти публічної влади. Легітимність публічної влади. Розвиток інститутів публічної влади в Україні. Система публічної влади в Україні. Територіальна організація публічної влади в Україні. Формування та реалізація публічної влади в Україні. Взаємодія громадянського суспільства та структур публічної влади як управлінський процес

Тема 3. Політичні процеси та прийняття політичних рішень.

Політичний процес. Поняття "політичного" та "політико-управлінського рішення". Вироблення та реалізація рішень у сфері державно-владних відносин (вплив політичних інститутів на виявлення та постановку проблем; механізми формування публічного та інституційного порядку денного; механізми узгодження позицій заінтересованих сторін у процесах прийняття політичних рішень; механізми легітимації політичних рішень). Психологія прийняття політичних рішень.

Тема 4. Сутність і зміст категорій «е-урядування» та «е-демократія»

Концептуальні засади електронного урядування та електронної демократії. Основні чинники та передумови впровадження е-урядування. Теоретична база е-урядування: теорія політичних мереж та теорія нового державного менеджменту. Адміністративна реформа та електронний уряд. Стратегії розвитку і-суспільства та е-урядування. Категоріально-понятійний апарат е-урядування. Визначення е-урядування. Мета, основні цілі та стратегічні завдання е-урядування. Основні принципи електронного урядування. Етапи е-урядування в Україні. Головні умови успішного впровадження е-урядування. Роль е-урядування в зменшенні рівня корупції – формула корупції.

Етапи створення е-урядування. Класична модель «Електронного урядування»: G2G (уряд уряду), G2B (уряд бізнесу), G2C (уряд громадянам), G2E (уряд службовцям). Ризики впровадження електронного урядування. Загальносвітові тенденції як фактор впливу. Електронне урядування в умовах криз.

Основи та концепції електронного урядування та електронної демократії. Мета, цілі, основні завдання та функції електронної демократії. Проблеми

формування електронного урядування. Національний та зарубіжний досвід електронного урядування. Інституції в електронному урядуванні.

Електронний Уряд та Електронна демократія: технології, інструменти запровадження та функціонування. Категоріально-понятійний апарат е-демократії. Підходи до визначення сутності е – демократії. Переваги е – демократії. Фактори, що обмежують е – демократію. Основні засади та напрями розвитку е-демократії. Демократія електронної участі. Механізми електронної взаємодії органів влади з соціальними мережами.

Тема 5. Організаційно-правове забезпечення е-урядування в Україні

Нормативно-правове та організаційне забезпечення впровадження електронного урядування та електронної демократії. Зміна повноважень органів влади в електронному урядуванні. Модель взаємодії суб'єктів Національної програми інформатизації (НПІ). Державне управління розвитком е-урядування (державні цільові програми; міжнародна ініціатива “Партнерство Відкритий Уряд”; Стратегія розвитку інформаційного суспільства; Зелена та Біла книги з електронного урядування; Стратегія сталого розвитку «Україна-2020»). Цілі, сектори та інструменти е-демократії. Досвід використання е-демократії в країнах ЄС. Цифрова нерівність. Динаміка розвитку взаємодії "Уряд – громадянин". Електронний парламент та електронні петиції, відкриті дані.

Тема 6. Державна політика в інформаційній сфері

Державна інформаційна політика. Державні органи управління інформаційними процесами. Державний контроль в інформаційному просторі. Органи місцевого самоврядування у виробленні та реалізації інформаційного простору. Взаємодія органів державного управління та місцевого самоврядування у виробленні та реалізації національної інформаційної політики. Телерадіопростір. Національні інформаційні служби. Технічні характеристики та технічний захист національного інформаційного простору. Задоволення інформаційних запитів і потреб титульної нації. Зовнішні інформаційні впливи та їхня локалізація. Забезпечення єдності національного інформаційного простору. Державний, регіональний та муніципальний контроль за якісними і кількісними показниками інформаційного простору

Тема 7. Політика регіонального розвитку. Децентралізація державного управління

Поняття «регіон». Публічна регіональна політика: сутність, принципи, завдання. Глобальні та внутрішні фактори впливу на формування державної регіональної політики та розвиток регіонів. Нормативно-правові засади формування та реалізації регіональної політики в Україні. Пріоритети та цілі політики регіонального розвитку. Державна стратегія регіонального розвитку. Законодавство у сфері регіонального розвитку.

Децентралізація влади, децентралізація державного управління. Регіональна політика в умовах децентралізації. Створення (об'єднаних) територіальних громад, фінансова децентралізація.

Тема 8. Місцеве самоврядування

Поняття та сутність місцевого самоврядування. Специфіка місцевого самоврядування в контексті публічної влади. Концепції місцевого самоврядування. Основні сутнісні ознаки місцевого самоврядування. Базові принципи місцевого самоврядування. Відображення теоретичних засад місцевого самоврядування у чинному законодавстві України. Конституційно-правові засади місцевого самоврядування в Україні. Механізми реалізації права на місцеве самоврядування. Специфіка безпосередньої та представницької демократії в системі місцевого самоврядування. Місцеве самоврядування та громадянське суспільство: кореляція статусів. Система місцевого самоврядування: елементний склад та функції. Специфіка феномену спроможності територіальних громад. Механізми формування спроможних територіальних громад в сучасній Україні. Організація взаємодії з інститутами громадянського суспільства у процесах формування і розвитку спроможних територіальних громад. Муніципальна консолідація (політика об'єднання та співробітництва територіальних громад). Алгоритми формування спроможних територіальних громад

Тема 9. Публічна політика в соціально-гуманітарній сфері. Формування цілісного гуманітарного простору

Соціальна організація суспільства та соціальна політика. Поняття соціальної організації суспільства. Класичні і сучасні теорії соціальної організації суспільства. Історичні форми і культурні традиції соціальної організації суспільства. Неформальні та інституціоналізовані способи соціальної організації суспільства. Соціальні групи та соціальні інститути. Соціальна структура суспільства. Соціальні статуси і соціальні ролі як ключові елементи соціальної організації суспільства. Соціальна нерівність і соціальна стратифікація. Соціальна мобільність і соціальний розвиток. Моделі соціальної організації і суспільства (демографічна, територіальна, етнічна, мовна, сімейна, професійна та ін.). Соціальні структури в країнах ЄС та особливості соціальної трансформації українського суспільства. Роль соціальної політики у забезпеченні сталого розвитку суспільства. Мета та завдання соціальної політики. Об'єкти, суб'єкти та принципи соціальної політики. Моделі соціальної політики. Основні напрями соціальної політики. Механізми формування та реалізації соціальної політики.

Соціальна безпека і соціальні ризики. Поняття та зміст соціальної безпеки. Соціальна безпека як стан захищеності життєвих інтересів особи, суспільства і держави. Об'єкти і суб'єкти соціальної безпеки. Критерії та механізми забезпечення соціальної безпеки. Роль соціальних стандартів і соціальних гарантій у забезпеченні соціальної безпеки людини і суспільства. Наукові підходи до трактування соціального ризику. Об'єкти і суб'єкти соціальних ризиків. Природа та особливості ідентифікації соціальних ризиків. Фактори і причини соціальних ризиків. Соціальні ризики внаслідок порушення соціальних прав та гарантій. Соціальна несправедливість як джерело соціальних ризиків. Особливості формування та

реалізації публічної політики у забезпеченні соціальної безпеки та попередженні соціальних ризиків.

Формування єдиного гуманітарного простору. Поняття та структура єдиного гуманітарного простору. Формування єдиного гуманітарного простору в системі пріоритетів державної гуманітарної політики в Україні. Сфера мовних відносин як складова єдиного гуманітарного простору. Сфера культури в контексті розвитку єдиного гуманітарного простору. Інформаційна складова єдиного гуманітарного простору. Освітня сфера і єдиний гуманітарний простір. Сфера міжконфесійних та міжконфесійних відносин у системі єдиного гуманітарного простору. Історична пам'ять як чинник формування єдиного гуманітарного простору. Вплив європейських ціннісно-культурних, мовних, етнополітичних та інших гуманітарних практик на формування єдиного гуманітарного простору в Україні. Національна ідентичність як показник цілісності і повноти гуманітарного простору

Тема 10. Представницька влада

Парламентаризм та організація влади. Природа, сутність, системні характеристики парламентаризму. Поняття та характерні особливості представницької влади. Принципи парламентаризму в публічному управлінні й адмініструванні. Зовнішні та внутрішні чинники впливу на розвиток парламентаризму в Україні. Пряма і представницька демократія. Сутність та особливості народовладдя. Принцип демократії в публічному управлінні й адмініструванні. Роль і місія політичних партій у демократичній, правовій, соціальній державі. Взаємодія органів представницької влади з громадськістю. Базові філософсько-світоглядні ідеї теорій парламентаризму. Концепції соціальної рівності та народовладдя у суспільних відносинах, публічному управлінні й адмініструванні/

Історія парламентаризму. Генеза та еволюція парламентаризму (від античності до сучасності). Організація влади в історії розвитку державності. Культурні традиції та звичаї різних держав щодо парламентаризму. Історичні постаті в розвитку вітчизняного та міжнародного парламентаризму. Витоки, становлення та розвиток представницької влади в Україні. Етапи розвитку вітчизняного парламентаризму. Функції суб'єктів парламентської діяльності в різні історичні періоди розвитку України. Особливості розвитку вітчизняного парламентаризму в різні історичні періоди.

Політичні реформи в Україні кінця ХХ - початку ХХІ ст. та метаморфози сучасного вітчизняного парламентаризму. Сучасний стан розвитку парламентаризму в Україні. Рівні розвитку демократії в Україні в історичній ретроспективі. Причини політичної кризи в сучасній Україні та глобальні політичні процеси.

Парламентська діяльність. Парламентське право. Суб'єкти та об'єкти парламентської діяльності. Сильні та слабкі сторони вітчизняного виборчого законодавства, Концепції етичної поведінки в парламентській діяльності. Відповідальність та особливості мовного мистецтва парламентаря. Парламентські

процедури та законотворчий процес. Прийняття рішень у процесі забезпечення законодавчої та законотворчої діяльності. Парламентські технології. Міжнародні стандарти парламентської діяльності у національному законодавстві й організації влади. Удосконалення функціонування сучасних суспільних інститутів та залучення громадськості до вироблення державної політики. Парламентська коаліція та опозиція. Парламентська система та функції Верховної Ради України. Критерії ефективного функціонування парламенту. Особливості діяльності парламентів провідних держав-учасниць ЄС й України.

Тема 11. Аналіз публічної політики

Підходи до аналізу публічної політики. Цикл вироблення публічної політики. Середовище вироблення публічної політики. Аналіз стейкхолдерів та консультації з громадськістю у виробленні публічної політики. Компаративний аналіз публічної політики

Аналіз політичної культури України. Політична поведінка. Аналіз процесу публічної політики в Україні. Аналіз політичної реформи. Прискорення процесу демократизації в Україні. Цикл вироблення публічної політики. Середовище вироблення публічної політики. Аналіз стейкхолдерів та консультації з громадськістю у виробленні публічної політики. Вироблення рекомендацій замовникам аналізу публічної політики. Вибір найоптимальніших альтернатив. Компаративний аналіз публічної політики. Забезпечення суспільного інтересу

Тема 12. Моніторинг і оцінювання в публічній політиці.

Політика, що базується на доказах Підготовка аналітичних документів. Моніторинг публічної політики. Механізм реалізації та оцінювання публічної політики. Роль аналітичного документа в процесі вироблення публічної політики. Основні види аналітичних документів. Структура аналітичного документу. Етапи підготовки аналітичних документів.

Політичні міжнародні відносини. Форми міжнародної взаємодії. Національні інтереси. Геополітичний аспект національних інтересів. Внутрішньополітичний аспект національних інтересів. Аналіз України як суб'єкта міжнародних відносин. Міжнародна політика України. Безпекова складова публічної політики України. Україна і Європа: порівняльний аналіз форм політичної участі населення.

Дослідження процесу публічної політики в Україні. Основні методи дослідження. Стратегічний та робочі плани дослідження. Етапи підготовки дослідження. Узгодження організаційних питань. Підготовка первинної інформації. Аналіз результатів дослідження. Формулювання висновків і рекомендацій. Рушійні сили суспільно-політичного розвитку незалежної України. Суб'єкти суспільного життя. Політична свідомість. Альтернативні ідеї змін. Стратегічні напрямки політики добробуту населення. Моніторинг політики реформ в Україні

Основна література

1. Групи інтересів та політичні відносини в публічній політиці / уклад. І.В. Рейтерович. Київ: НАДУ, 2009. 42 с.

2. Державна політика: підруч. / рд. кол.: Ю.В. Ковбасюк (голова), К.О. Ващенко (заст. голови) [та ін.] ; Національна академія державного управління при Президентіві України. Київ: НАДУ, 2014. 448 с.
3. Електронне урядування: підруч. / авт. кол. : В.П.Горбулін, Н.В. Грицяк, А.І. Семенченко, О.В. Карпенко [та ін.]; за заг. ред. проф. Ю.В. Ковбасюка ; Наук. ред. проф. Н.В. Грицяк, проф. А.І. Семенченка; Національна академія державного управління при Президентіві України. Київ: НАДУ, 2014. 352 с.
4. Інструменти та механізми впровадження публічної політики в Україні : навч. посіб. / авт. кол. : С. О. Телешун, С. В. Ситник, І. В. Рейтерович, О. Г. Пухкал та ін. ; за заг. ред. С. О. Телешуна, д-ра політ. наук, проф. Київ : НАДУ, 2018. 240 с.
5. Клімушин П.С., Серенок А.О. Електронне урядування в інформаційному суспільстві: монографія. Харків: Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2010. 312 с.
6. Конституція України: Закон України прийнята на п&арos;ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 № (із змінами внесеними згідно із Законами ... № 2680-VIII від 07.02.2019, *ВВР*, 2019, № 9, ст.50 № 27-IX від 03.09.2019, *ВВР* 2019, № 38, ст.160. *Відомості Верховної Ради України*. 1996, № 30, ст. 141
7. Концептуальні засади взаємодії політики і управління: навч. посіб /авт.кол. Е. А. Афонін, Я. В. Бережний, О. Л. Валевський ін., за заг.ред. В. А. Ребкала, В. А. Шахова, В. В. Голуб, В. М. Козакова. Київ: НАДУ. 2010. 300 с
8. Мережеві спільноти та інформаційні ресурси публічної політики / уклад. С.О. Телешун, С.В. Ситник. Київ: НАДУ, 2009. 44 с.
9. Парсонс В. Публічна політика: Вступ до теорії й практики аналізу політики / В. Парсонс ; пер. з англ. О. Дем'янчука. Київ: Видавн. дім "Киево-Могилян. акад.", 2006. 549 с.
10. Політичні інститути та процеси публічної політики / уклад. С. О. Телешун, С.В. Ситник. Київ: НАДУ, 2009. 40 с.
11. Публічна політика: навч. посіб. / авт.кол.: С.О. Телешун, С.В. Ситник, І.В. Рейтерович та ін. ; за заг.ред С.О. Телешуна, д-ра політ.н., проф. Київ, 2016. 340 с.
12. Публічна політика та управління: наук. розробка / авт. кол: С. О. Телешун, О. Р. Титаренко, С. В. Ситник, С. І. Вировий. Київ: НАДУ, 2010. 36 с.
13. Рудич Ф.М. Політична влада і опозиція в Україні: порівняльний аналіз із зарубіжними країнами. Київ: ППіЕНД ім. І.Ф. Кураса, 2016.
14. Чальцева О.М. Публічна політика: теоретичний вимір і сучасна практика : монографія. Вінниця : ФОП Барановська Т. П., 2017. 336 с. URL :

http://idpnan.org.ua/files/chaltseva-o.m.-publichna-politika-_teoretichniy-vimir-i-suchasna-praktika_-_d_.pdf

Допоміжна література

1. Малишенко Л.О. Впровадження електронної демократії: концептуальні підходи та особливості реалізації в Україні: автореф. дис...канд. полі. н. 23.00.02 – політичні інститути та процеси. Одеса, 2009.
2. Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 роки: затверджено Указом Президента України від 26 лютого 2016 року № 68/2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/68/2016/print>
3. Питання впровадження єдиної державної політики реформ в Україні: Указ Президента України від 19.01.2015 № 22/2015 (зі змінами і доповненнями). URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/22/2015>.
4. Про електронний обмін службовими документами в органах виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.07.2009 № 733 (зі змінами). URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/733-2009-%D0%BF>.
5. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV (зі змінами). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/851-15>.
6. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII (зі змінами). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
7. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року № 280/97. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст.170.
8. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27.01.2016 «Про Стратегію кібербезпеки України»: Указ Президента України від 15.03.2016 № 96/2016. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/96/2016>.
9. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>
10. Сичова В.В. Інститут політичної опозиції в системі державного управління: європейський вимір: монографія. Харків: Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2010. 220 с.
11. Сичова В.В. Опозиція. *Соціологія права*: енциклопед. словн. / уклад.: [Л. М. Герасіна, О. Ю. Панфілов, В. Л. Погрібна та ін.] ; за ред. М. П. Требіна. Харків : Право, 2020. С. 602-605
12. Сичова В.В. Проблеми розвитку професійної компетентності державного службовця в Україні. *Інституційне забезпечення кадрової політики у державному управлінні: становлення та розвиток* матеріали щоріч. Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. Участю, Київ, 29 трав. 2015 р. / за

заг. ред. Ю.В. Ковбасюка, А.І. Семенченка, С.В. Загороднюка. Київ: НАДУ, 2015. С. 239–241.

13. Телешун С. О., Рейтерович І.В. Політико-економічні інтереси групи впливу та "лобізм по українськи". *Право України*. 2008. № 3. С. 105–108.

14. Титаренко О. Р. Публічна політика та демократія: Сучасний вимір (політико-філософський аналіз). *Трибуна*. 2008. № 9. С. 12–15.

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

Тема 1. Місцеве самоврядування в Україні: історія розвитку

Поняття та сутність місцевого самоврядування. Історія походження терміну «місцеве самоврядування». Визначення місцевого самоврядування у Законі України «Про місцеве самоврядування». Основні критерії, які дозволяють відрізнити місцеве самоврядування від державного управління й місцевого управління.

Поняття принципів місцевого самоврядування та їх значення. Фундаментальні принципи місцевого самоврядування, викладеними в Європейській хартії. Принципи місцевого самоврядування в Україні відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні». Проблеми практичної реалізації принципів місцевого самоврядування, закладених в Європейській Хартії місцевого самоврядування, для України.

Основні історичні періоди становлення національної системи місцевого самоврядування. Сучасний етап реформи місцевого самоврядування в Україні.

Тема 2. Теорії місцевого самоврядування

Поняття теорії місцевого самоврядування та її ідеологічна основа. Теорії місцевого спрямування громадського спрямування. Сутнісна характеристика теорії вільної громади. Сутність, основні положення та недоліки громадської теорії.

Сутність, основні положення та недоліки державницької теорії місцевого самоврядування.

Сутність та основні положення громадсько-державницької теорії місцевого самоврядування.

Тема 3. Моделі місцевого самоврядування

Сутність англосаксонської моделі місцевого самоврядування, її особливості, ознаки та основні характеристики. Країни, у яких поширена англосаксонська модель місцевого самоврядування.

Сутність континентальної (європейської) моделі місцевого самоврядування, основні риси та різновиди. Досвід країн, що використовують континентальну модель місцевого самоврядування.

Сутність змішаної моделі місцевого самоврядування. Різновиди змішаної моделі місцевого самоврядування. Досвід країн, що використовують змішану модель місцевого самоврядування.

Сутність та зміст іберійської моделі місцевого самоврядування. Країни, що використовують іберійську модель місцевого самоврядування.

Тема 4. Нормативно-правове забезпечення місцевого самоврядування

Поняття правової основи місцевого самоврядування та її структура.

Зміст конституційних основ місцевого самоврядування. Групи конституційно-правових норм місцевого самоврядування. Суб'єкти конституційно-правових відносин у системі місцевого самоврядування.

Структура та зміст Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні».

Підзаконні нормативно-правові акти в сфері місцевого самоврядування: сутність, призначення та особливості.

Локальні нормативно-правові акти в сфері місцевого самоврядування: сутність, форми підзвітності, загальні та спеціальні ознаки. Форми локальних нормативно-правових актів в сфері місцевого самоврядування: рішення, статут територіальних громади, нормативний договір.

Тема 5. Система місцевого самоврядування в Україні

Сутність системи місцевого самоврядування та умови її розвитку. Поняття адміністративно-територіального устрою держави, його ланки в Україні. Елементи системи місцевого самоврядування в Україні. Поняття територіальної громади, її функції та статус.

Поняття представницьких органів місцевого самоврядування. Структура системи представницьких органів місцевого самоврядування. Поняття місцевої ради та її роль в системі місцевого самоврядування. Роль обласних, районних та районних у містах рад у системі місцевого самоврядування. Поняття виконавчих органів місцевого самоврядування та їх роль в системі місцевого самоврядування. Поняття посадової особи місцевого самоврядування та їх склад. Роль старости в системі місцевого самоврядування.

Сутність, природа походження, структура та завдання органів самоорганізації населення в системі місцевого самоврядування.

Поняття асоціацій органів місцевого самоврядування. Найбільш представницькі асоціації органів місцевого самоврядування в Україні.

Тема 6. Формування органів місцевого самоврядування в Україні

Вибори депутатів рад та сільських, селищних і міських голів: поняття, види. Статус та повноваження депутата місцевої ради.

Структура посадових осіб місцевого самоврядування. Виборні посади, на які особи обираються територіальною громадою. Виборні посади, на які особи обираються відповідною радою. Виборні посади, на які особи затверджуються відповідною радою.

Порядок формування місцевих рад. Загальний склад місцевої ради: поняття та залежність від кількості виборців.

Порядок формування районної й обласної рад: формування загального складу, президія (колегія) ради.

Формування виконавчих органів місцевого самоврядування: порядок формування, склад виконкому.

Тема 7. Організація роботи органів та посадових осіб місцевого самоврядування

Поняття компетенції та повноважень органів і посадових осіб місцевого самоврядування.

Загальна та виняткова компетенція сільських, селищних та міських рад. Сесії ради: види, структура, порядок скликання. Робочі органи сесії ради, функції головуєчого на пленарному засіданні, порядок обговорення питань.

Депутат місцевої ради, його участь у роботі ради та її комісій. Депутатські фракції та групи. Сільський, селищний, міський голова: виконувані функції, вимоги, яким має відповідати його діяльність. Зміст діяльності та функції секретаря ради. Кількісний склад, функції, організація роботи постійних та тимчасових комісій ради.

Власні та делеговані повноваження виконавчих органів місцевих рад. Сфери реалізації повноважень виконавчих органів місцевих рад. Виконавчий комітет сільської, селищної, міської ради, його функції, форми роботи. Структура виконавчих органів місцевих рад.

Повноваження, завдання, напрямки діяльності районних та обласних рад. Виконавчий апарат районної та обласної ради: організація діяльності та виконувані функції.

Тема 8. Матеріальна та фінансова основа місцевого самоврядування

Структура матеріальної та фінансової основи місцевого самоврядування. Комунальна власність: поняття, роль територіальної громади в її управлінні. Поняття комунальної інфраструктури. Комунальне господарство: сутність; види послуг, що воно надає. Поняття житлово-комунальних послуг та повноваження сільських, селищних, міських рад, виконавчих органів щодо їх надання.

Поняття земельних ресурсів територіальної громади. Аудит землі: діагностовані проблеми та шляхи проведення.

Сутність, структура, функції місцевих фінансів і їх роль у соціально-економічному розвитку територіальних громад. Сучасні зміни у сфері місцевих фінансів. Місцеві фінансові органи та їх повноваження.

Тема 9. Місцевий бюджет як основне джерело розвитку територіальної громади

Поняття місцевого бюджету та його види. Структура місцевого бюджету: загальний та спеціальний фонди; поточний бюджет та бюджет розвитку.

Доходи місцевих бюджетів: сутність та класифікація. Структура місцевих податків і зборів. Видатки місцевих бюджетів: сутність та структура.

Сутність міжбюджетних відносин, їх характеристика. Регулювання міжбюджетних відносин: мета та методи регулювання.

Міжбюджетні трансферти: сутність та види. Трансферти, що надаються з Державного бюджету України місцевим бюджетам.

Механізм горизонтального вирівнювання податкоспроможності місцевих бюджетів. Індекс податкоспроможності місцевого бюджету.

Механізми надання міжбюджетних субвенцій з Державного бюджету України місцевим бюджетам. Міжбюджетні трансферти, що розподіляють між різними місцевими бюджетами (горизонтальні).

Тема 10. Формування персоналу органів місцевого самоврядування

Державна кадрова політика формування персоналу органів місцевого самоврядування: суб'єкти, мета, цілі, напрями. Недоліки системи проходження служби в органах місцевого самоврядування у сфері законодавчого врегулювання. Причини невідповідності кадрового забезпечення органів місцевого самоврядування сучасним потребам його реформування, а також загострення проблем професійного навчання цієї категорії кадрів в Україні. Наслідки невваженої та недосконалої кадрової політики на регіональному та місцевому рівнях.

Поняття та принципи служби в органах місцевого самоврядування. Право на службу в органах місцевого самоврядування. Механізми прийняття на службу в органи місцевого самоврядування. Обмеження щодо прийняття на службу в органи місцевого самоврядування. Категорії посад та ранги в органах місцевого самоврядування. Припинення служби в органах місцевого самоврядування.

Правове регулювання оплати праці в органах місцевого самоврядування. Структура системи оплати праці в органах місцевого самоврядування.

Формування кадрового резерву органів місцевого самоврядування: принципи, порядок створення, розрахунок чисельності. Особисті річні плани зарахованих до кадрового резерву.

Рекомендована література:

1. Дерун Т.М Навчальний посібник для депутатів місцевих рад об'єднаних територіальних громад. Видання друге / Асоціація міст України. Київ, ТОВ «Підприємство «ВІ ЕН ЕЙ», 2017. 164 с.
2. Євтушенко О. Н., Лушагіна Т. В. Місьцеве самоврядування в Україні : теорія та практика становлення : навч. посіб. Миколаїв : Вид-во ЧДУ імені Петра Могили, 2013. 316 с.
3. Історія та теорія місцевого самоврядування : навч. посіб. / Руденко О. М. та ін. Київ : Кондор-Видавництво, 2016. 226 с.
4. Луніна І. О., Бондарук Т. Г. Публічні фінанси та міжбюджетні відносини: навч. посіб. Київ: ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2019. 304 с.
5. Місьцеве самоврядування в умовах децентралізації повноважень: навч. посіб. / Лелеченко А. П. та ін. Київ. 2017. 110 с.
6. Місьцевий бюджет і фінансове забезпечення об'єднаної територіальної громади: навч. посіб. / Н. В. Васильєва та ін Київ.: 2017. 119 с.

7. Організація співробітництва територіальних громад в Україні практичний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування. Київ. 2017. 105 с.
8. Ткачук А.Ф. Діяльність органів місцевого самоврядування та депутатів сільської, селищної, міської ради (навчальний модуль). Київ : ІКЦ «Легальний статус», 2016. 80 с.
9. Управління розвитком об'єднаних територіальних громад на засадах громадської участі: навч. посіб. / Берданова О. В., та ін. Київ: 2017. 129 с.
10. Утвенко В. В. Теорія та історія місцевого самоврядування: навч. посіб. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2017. 234 с.
11. Як бути ефективним депутатом / Інститут Політичної Освіти. Київ, 2020. 64 с.

HR-МЕНЕДЖМЕНТ

Тема 1. Методологія управління людськими ресурсами в організації

Роль та значення управління персоналом як науки. Зміст понять «трудові ресурси», «персонал», «трудовий потенціал» «кадри». Системний підхід до управління персоналом організації та основні підсистеми управління персоналом. Філософія і концепція управління персоналом. Методи, принципи та стилі управління персоналом.

Тема 2. Управління людськими ресурсами в організації як соціальна система

Особистість: сутність, структура, організаційна поведінка. Класифікація персоналу за категоріями та її характеристика: виробничий персонал (робітники) та управлінський персонал (службовці), зміст виконуваних функцій та основні категорії в організаціях різних сфер діяльності.

Основні характеристики персоналу організації. Чисельність та структура персоналу організації. Нормативна, фактична облікова та середньооблікова чисельність працівників організації. Структура персоналу: організаційна, соціальна, штатна, рольова, функціональна.

Тема 3. Кадрова політика і стратегія управління людськими ресурсами в організації

Поняття та значення кадрової політики в організації. Фактори, що впливають на формування кадрової політики та умови її реалізації. Класифікація типів кадрової політики за основними ознаками. Зміст кадрової політики на різних етапах життєвого циклу організації.

Етапи розробки (проектування) кадрової політики та їх зміст: нормування, програмування та моніторинг персоналу.

Моделі управління людськими ресурсами в організації.

Сутність HR- стратегії. Основні типи кадрової стратегії. Взаємозв'язок стратегії розвитку організації, HR- стратегії та кадрової політики.

Тема 4. Організування діяльності та функції HR-служб в організації

Призначення та роль сучасних HR-служб персоналу в організації. Колесо HR-практик.

Ролі та функції HR-менеджера. Вимоги до ділових, професійних та особистісних рис менеджера з персоналу.

Інформаційне та методичне забезпечення служби персоналу. Автоматизовані програми з управління персоналом.

Тема 5. Планування, організація, мотивація та контроль управління людськими ресурсами в організації

Поняття кадрового планування. Мета та завдання планування роботи персоналом на підприємстві. Види планування: стратегічне, тактичне, операційне (поточне). Фактори, що впливають на визначення потреб у персоналі. Поняття маркетингу персоналу та його функції.

Постановка завдань підлеглим. Делегування повноважень.

Матеріальна та нематеріальна мотивація: способи оцінки. Мотиватори підтримки інтересу до праці. Soft skills. Значення EQ.

Види контролю. Моделі зворотного зв'язку.

Тема 6. Організація підбору та відбору персоналу

Зміст процесу набору та наймання працівників. Основні джерела інформації про вакансії. Визначення вакантних місць. Формування вимог до претендентів. Професіограма: модель співробітника і модель посади. Характеристика джерел залучення кандидатів.

Професійна орієнтація та профорієнтаційна робота. Методи та форми професійної орієнтації. Профорієнтація: суть і завдання, організація роботи. Методи управління професійною орієнтацією працівників.

Моделі та методи відбору працівників. Критерії відбору працівників. Загальні процедури найму персоналу в організаціях. Етапи відбору кадрів. Професійний відбір персоналу. Первинний відбір. Види співбесід.

Трудова адаптація та її види: організаційна, соціально-психологічна, професійна, психофізіологічна. Первинна та вторинна адаптація. Швидкість трудової адаптації та фактори, що її зумовлюють. Керівна і виховна роль керівника та менеджера персоналу. Інструктаж. Наставництво.

Тема 7. Управління розвитком і рухом персоналу організації

Загальний і професійний розвиток персоналу. Сутність та завдання професійного розвитку персоналу. Виявлення та аналізування потреб персоналу. Навчання персоналу.

Поняття про трудову кар'єру та службове зростання. Планування та управління службовою кар'єрою працівників. Моделі кар'єри: горизонтальна та вертикальна.

Управління мобільністю кадрів. Аналізування потреб та оцінка плану розвитку персоналу. Планування та підготовка кадрового резерву. Формування списку кадрового резерву за категоріями персоналу. Особливості підготовки резерву

управлінських кадрів. Ротація кадрів як форма руху і підвищення кваліфікації працівників. Переміщення, переведення на іншу посаду, роботу. Суміщення професій. Управління робочим часом.

Тема 8. Управління процесом вивільнення персоналу

Причини та фактори вивільнення персоналу. Процедура звільнення. Соціальні та виробничі критерії вибору працівників на звільнення. Соціальні гарантії. Особливості виходу працівників на пенсію як форма звільнення. Поняття та значення абсентеїзму.

Управління плинністю кадрів та фактори, що їх зумовлюють. Показники абсолютні та відносні. Типові порушення трудової та виконавської дисципліни, причини їх виникнення. Нещасні випадки. Дисциплінарний вплив. Розробка заходів із регулювання плинності персоналу.

Управління якістю трудового життя працівників організації. Управління безпекою персоналу: техніка безпеки та охорони здоров'я працівників в організації. Профілактичні та протиепідемічні заходи в управлінні персоналом на підприємстві.

Тема 9. Соціально-психологічні аспекти управління людськими ресурсами в організації

Колектив як соціальна група. Ознаки колективу: єдність мети, умовна відокремленість, організаційна та територіальна єдність. Функції колективу та його різновиди в організації.

Колектив як вища форма внутрішньої організації групи. Ознаки колективу. Принципи та етапи процесу створення трудового колективу.

Згуртованість колективу: сутність і стадії. Особливості управління персоналом на етапах розвитку колективу. Колектив і команда: спільне та від'ємне.

Соціально-психологічні особливості колективу як об'єкта управління. Психологічна сумісність членів колективу та чинники, що її обумовлюють. Соціальні ролі особистості.

Роль корпоративної культури у формуванні колективу організації: норми, цінності, традиції.

Тема 10. Оцінювання персоналу в організації

Оцінювання персоналу в сучасній організації. Сутність та різновиди оцінювання персоналу за цілями. Критерії та методи оцінювання персоналу.

Оцінювання якості роботи різних категорій персоналу. Методи оцінювання управлінського персоналу: за діловими якостями, за складністю виконуваних функцій, за результатами та цілями діяльності.

Критерії та різновиди ділового оцінювання керівників: оцінювання результатів основної та другорядної діяльності, оцінювання поведінки в колективі, виконання функцій з управління колективом та оцінювання результатів роботи підлеглих. Показники оцінювання різних категорій посад керівників.

Основні критерії оцінювання спеціалістів: рівень кваліфікації, творчість і винахідливість, ініціативність, виконавська і трудова дисципліна. Оцінювання

робітників і службовців: рівень кваліфікації, виконавська і трудова дисципліна, якісні показники роботи, дотримання правил техніки безпеки тощо.

Атестування персоналу: сутність та види. Призначення та зміст атестаційної комісії. Організація та порядок проведення атестації персоналу. Зміст атестації для різних категорій персоналу. Документальне супроводження атестації. Використання результатів атестації персоналу.

Тема 11. Ефективність управління людськими ресурсами в організації

Методики управління ефективністю. Процеси управління ефективністю персоналу. Система управління ефективністю персоналу. Управління компетентністю як основа управління ефективністю.

Система економічних, соціальних та організаційних показників управління персоналом: сутність та зміст. Критерії ефективності управління персоналом. Комплексна оцінка ефективності управління персоналом: сутність, переваги та недоліки у застосуванні. Методи оцінювання ефективності результатів роботи персоналу.

Взаємозалежність ефективності діяльності підприємства та результатів роботи персоналу. Показники оцінювання ефективності діяльності підрозділів з управління персоналом. Ефективність витрат на персонал. Роль кадрового аудиту та кадрового консультування в підвищенні ефективності управління персоналом.

Рекомендована література:

1. Балановська Т. І., Михайліченко М. В., Троян А. В. Сучасні технології управління персоналом: навчальний посібник. Київ: ФОП Ямчинський О.В., 2020. 466с.

2. Балановська Т. І., Гоголя О. П., Троян А. В. Словник-довідник з управління персоналом. Київ: ЦП «Компринт», 2017. 516 с.

3. Шубалий О. М., Рудь Н. Т., Гордійчук А. І., Шубала І. В., Дзямучич М. І., Потьомкіна О. В., Серeda О. В. Управління персоналом : підручник Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2018. 404 с.

4. Довгань Л. Є., Ведута Л. Л., Мохонько Г.А. Технології управління людськими ресурсами [Електронний ресурс]: навч. посібник. Київ: КПП ім.

5. Ігоря Сікорського, 2018. 512 с

6. Криворучко О. М., Водолажська Т.О. Управління персоналом підприємства: навч. посібник. Харків: ХНАДУ, 2016. 200

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ

Тема 1. Основні передумови виникнення стратегічного управління та етапи розвитку стратегічного підходу.

Поняття «стратегія» і її співвідношення «тактика». Епохи економічного розвитку найбільш розвинених держав світу. Етапи розвитку стратегічного підходу.

Тема 2. Загальна характеристика стратегічного управління.

Прояви нестратегічного управління. Порівняльна характеристика оперативного і стратегічного управління. Розгорнуте визначення стратегічного управління та його тлумачення.

Тема 3. Конкурентні переваги організації.

Поняття конкурентних переваг. Види конкурентних переваг. Стратегії створення конкурентних переваг. Складові конкурентних переваг.

Тема 4. Склад і структура стратегічного управління.

Схема структури стратегічного управління. Аналіз середовища як один з процесів (етапів) стратегічного управління. Визначення місії та цілей, як процес стратегічного управління. Вибір стратегії як процес стратегічного управління. Виконання стратегії як процес стратегічного управління. Оцінка і контроль виконання стратегії, як процес стратегічного управління.

Тема 5. Формування місії та цілей організації.

Передумови виникнення цільового започаткування в діяльності організації. Місія організації: широке та вузьке поняття та її склад. Цілі організації: поняття та види цілей, вимоги до цілей.

Тема 6. Вибір стратегії організації.

Сутність стратегії організації і її тлумачення. Підходи до вироблення стратегії. Вибір стратегії організації як процес. Ідентифікація поточної стратегії. Проведення аналізу портфелю бізнесу. Вибір стратегії фірми і оцінка вибраної стратегії.

Тема 7. Формальні методи аналізу середовища

Метод SWOT. Матриця можливостей і загроз. Метод складання профілю середовища.

Тема 8. Базисні або еталонні стратегії.

Стратегії концентрованого росту. Стратегії інтегрованого росту. Стратегії диверсифікованого росту. Стратегії скорочення. Комбіновані стратегії.

Рекомендована література:

1. Оберемчук В. Ф. Стратегія підприємства: короткий курс лекцій. Київ : МАУП, 2000. 128 с.
2. Шершньова З. Є. Стратегічне управління : підручник М-во освіти і науки України, Київ. нац. екон. ун-т. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : КНЕУ, 2004. 699 с.
3. Шершньова З. Є., Оборська С. В. Ратушний Ю. М. Стратегічне управління: навч.-метод. посібник для самостійного вивч. Київ: КНЕУ, 2001. 232 с.
4. Шершньова З. Є., Оборська С. В. Стратегічне управління: навч. посібник. Київ : КНЕУ, 1999. 384 с.
5. Мізюк Б. М. Стратегічне управління : підручник. Львів : Магнолія плюс, 2006. 392 с.

6. Немцов В. Д., Довгань Л. Є. Стратегічний менеджмент : навч. посіб. Київ : КПІ, 2001. 557 с.
7. Осовська Г. В., Фіщук О. Л., Жалінська І. В. Стратегічний менеджмент: теорія та практика: навчальний посібник . Київ : Кондор, 2003.
8. Гевко О. Б., Шведа Н. М. Стратегічне управління: навчальний посібник для студентів усіх форм навчання напряму 6.030601 «Менеджмент». Тернопіль ФОП Паляниця В. А., 2016. 152 с.
9. Теоретичні основи конкурентної стратегії підприємства : монографія / за заг. ред. Ю. Б. Іванова, О. М. Тищенко. Харків: ВД «ІНЖЕК», 2006. 384 с.
10. Хрущ Н. Стратегії компанії: механізм формування й адаптації в сучасному інвестиційному середовищі. жур. *Фінанси України*. 2008. №8. С. 45-53.

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

Тема 1. Місцеве самоврядування в Україні: історія розвитку

Поняття та сутність місцевого самоврядування. Історія походження терміну «місцеве самоврядування». Визначення місцевого самоврядування у Законі України «Про місцеве самоврядування». Основні критерії, які дозволяють відрізнити місцеве самоврядування від державного управління й місцевого управління.

Поняття принципів місцевого самоврядування та їх значення. Фундаментальні принципи місцевого самоврядування, викладеними в Європейській хартії. Принципи місцевого самоврядування в Україні відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні». Проблеми практичної реалізації принципів місцевого самоврядування, закладених в Європейській Хартії місцевого самоврядування, для України.

Основні історичні періоди становлення національної системи місцевого самоврядування. Сучасний етап реформи місцевого самоврядування в Україні.

Тема 2. Теорії місцевого самоврядування

Поняття теорії місцевого самоврядування та її ідеологічна основа. Теорії місцевого спрямування громадського спрямування. Сутнісна характеристика теорії вільної громади. Сутність, основні положення та недоліки громадської теорії.

Сутність, основні положення та недоліки державницької теорії місцевого самоврядування.

Сутність та основні положення громадсько-державницької теорії місцевого самоврядування.

Тема 3. Моделі місцевого самоврядування

Сутність англосаксонської моделі місцевого самоврядування, її особливості, ознаки та основні характеристики. Країни, у яких поширена англосаксонська модель місцевого самоврядування.

Сутність континентальної (європейської) моделі місцевого самоврядування, основні риси та різновиди. Досвід країн, що використовують континентальну модель місцевого самоврядування.

Сутність змішаної моделі місцевого самоврядування. Різновиди змішаної моделі місцевого самоврядування. Досвід країн, що використовують змішану модель місцевого самоврядування.

Сутність та зміст іберійської моделі місцевого самоврядування. Країни, що використовують іберійську модель місцевого самоврядування.

Тема 4. Нормативно-правове забезпечення місцевого самоврядування

Поняття правової основи місцевого самоврядування та її структура.

Зміст конституційних основ місцевого самоврядування. Групи конституційно-правових норм місцевого самоврядування. Суб'єкти конституційно-правових відносин у системі місцевого самоврядування.

Структура та зміст Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні».

Підзаконні нормативно-правові акти в сфері місцевого самоврядування: сутність, призначення та особливості.

Локальні нормативно-правові акти в сфері місцевого самоврядування: сутність, форми підзвітності, загальні та спеціальні ознаки. Форми локальних нормативно-правових актів в сфері місцевого самоврядування: рішення, статут територіальних громади, нормативний договір.

Тема 5. Система місцевого самоврядування в Україні

Сутність системи місцевого самоврядування та умови її розвитку. Поняття адміністративно-територіального устрою держави, його ланки в Україні. Елементи системи місцевого самоврядування в Україні. Поняття територіальної громади, її функції та статус.

Поняття представницьких органів місцевого самоврядування. Структура системи представницьких органів місцевого самоврядування. Поняття місцевої ради та її роль в системі місцевого самоврядування. Роль обласних, районних та районних у містах рад у системі місцевого самоврядування. Поняття виконавчих органів місцевого самоврядування та їх роль в системі місцевого самоврядування. Поняття посадової особи місцевого самоврядування та їх склад. Роль старости в системі місцевого самоврядування.

Сутність, природа походження, структура та завдання органів самоорганізації населення в системі місцевого самоврядування.

Поняття асоціацій органів місцевого самоврядування. Найбільш представницькі асоціації органів місцевого самоврядування в Україні.

Тема 6. Формування органів місцевого самоврядування в Україні

Вибори депутатів рад та сільських, селищних і міських голів: поняття, види. Статус та повноваження депутата місцевої ради.

Структура посадових осіб місцевого самоврядування. Виборні посади, на які особи обираються територіальною громадою. Виборні посади, на які особи

обираються відповідною радою. Виборні посади, на які особи затверджуються відповідною радою.

Порядок формування місцевих рад. Загальний склад місцевої ради: поняття та залежність від кількості виборців.

Порядок формування районної й обласної рад: формування загального складу, президія (колегія) ради.

Формування виконавчих органів місцевого самоврядування: порядок формування, склад виконкому.

Тема 7. Організація роботи органів та посадових осіб місцевого самоврядування

Поняття компетенції та повноважень органів і посадових осіб місцевого самоврядування.

Загальна та виняткова компетенція сільських, селищних та міських рад. Сесії ради: види, структура, порядок скликання. Робочі органи сесії ради, функції головуючого на пленарному засіданні, порядок обговорення питань.

Депутат місцевої ради, його участь у роботі ради та її комісій. Депутатські фракції та групи. Сільський, селищний, міський голова: виконувані функції, вимоги, яким має відповідати його діяльність. Зміст діяльності та функції секретаря ради. Кількісний склад, функції, організація роботи постійних та тимчасових комісій ради.

Власні та делеговані повноваження виконавчих органів місцевих рад. Сфери реалізації повноважень виконавчих органів місцевих рад. Виконавчий комітет сільської, селищної, міської ради, його функції, форми роботи. Структура виконавчих органів місцевих рад.

Повноваження, завдання, напрямки діяльності районних та обласних рад. Виконавчий апарат районної та обласної ради: організація діяльності та виконувані функції.

Тема 8. Матеріальна та фінансова основа місцевого самоврядування

Структура матеріальної та фінансової основи місцевого самоврядування. Комунальна власність: поняття, роль територіальної громади в її управлінні. Поняття комунальної інфраструктури. Комунальне господарство: сутність; види послуг, що воно надає. Поняття житлово-комунальних послуг та повноваження сільських, селищних, міських рад, виконавчих органів щодо їх надання.

Поняття земельних ресурсів територіальної громади. Аудит землі: діагностовані проблеми та шляхи проведення.

Сутність, структура, функції місцевих фінансів і їх роль у соціально-економічному розвитку територіальних громад. Сучасні зміни у сфері місцевих фінансів. Місцеві фінансові органи та їх повноваження.

Тема 9. Місцевий бюджет як основне джерело розвитку територіальної громади

Поняття місцевого бюджету та його види. Структура місцевого бюджету: загальний та спеціальний фонди; поточний бюджет та бюджет розвитку.

Доходи місцевих бюджетів: сутність та класифікація. Структура місцевих податків і зборів. Видатки місцевих бюджетів: сутність та структура.

Сутність міжбюджетних відносин, їх характеристика. Регулювання міжбюджетних відносин: мета та методи регулювання.

Міжбюджетні трансферти: сутність та види. Трансферти, що надаються з Державного бюджету України місцевим бюджетам.

Механізм горизонтального вирівнювання податкоспроможності місцевих бюджетів. Індекс податкоспроможності місцевого бюджету.

Механізми надання міжбюджетних субвенцій з Державного бюджету України місцевим бюджетам. Міжбюджетні трансферти, що розподіляють між різними місцевими бюджетами (горизонтальні).

Тема 10. Формування персоналу органів місцевого самоврядування

Державна кадрова політика формування персоналу органів місцевого самоврядування: суб'єкти, мета, цілі, напрями. Недоліки системи проходження служби в органах місцевого самоврядування у сфері законодавчого врегулювання. Причини невідповідності кадрового забезпечення органів місцевого самоврядування сучасним потребам його реформування, а також загострення проблем професійного навчання цієї категорії кадрів в Україні. Наслідки невваженої та недосконалої кадрової політики на регіональному та місцевому рівнях.

Поняття та принципи служби в органах місцевого самоврядування. Право на службу в органах місцевого самоврядування. Механізми прийняття на службу в органи місцевого самоврядування. Обмеження щодо прийняття на службу в органи місцевого самоврядування. Категорії посад та ранги в органах місцевого самоврядування. Припинення служби в органах місцевого самоврядування.

Правове регулювання оплати праці в органах місцевого самоврядування. Структура системи оплати праці в органах місцевого самоврядування.

Формування кадрового резерву органів місцевого самоврядування: принципи, порядок створення, розрахунок чисельності. Особисті річні плани зарахованих до кадрового резерву.

Рекомендована література:

12. Дерун Т.М Навчальний посібник для депутатів місцевих рад об'єднаних територіальних громад. Видання друге / Асоціація міст України. Київ, ТОВ «Підприємство «ВІ ЕН ЕЙ», 2017. 164 с.

13. Євтушенко О. Н., Лушагіна Т. В. Місцеве самоврядування в Україні : теорія та практика становлення : навч. посіб. Миколаїв : Вид-во ЧДУ імені Петра Могили, 2013. 316 с.

14. Історія та теорія місцевого самоврядування : навч. посіб. / Руденко О. М. та ін. Київ : Кондор-Видавництво, 2016. 226 с.

15. Луніна І. О., Бондарук Т. Г. Публічні фінанси та міжбюджетні відносини: навч. посіб. Київ: ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2019. 304 с.

16. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації повноважень: навч. посіб. / Лелеченко А. П. та ін. Київ. 2017. 110 с.

17. Місцевий бюджет і фінансове забезпечення об'єднаної територіальної громади: навч. посіб. / Н. В. Васильєва та ін Київ.: 2017. 119 с.
18. Організація співробітництва територіальних громад в Україні практичний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування. Київ. 2017. 105 с.
19. Ткачук А.Ф. Діяльність органів місцевого самоврядування та депутатів сільської, селищної, міської ради (навчальний модуль). Київ : ІКЦ «Легальний статус», 2016. 80 с.
20. Управління розвитком об'єднаних територіальних громад на засадах громадської участі: навч. посіб. / Берданова О. В., та ін. Київ: 2017. 129 с.
21. Утвенко В. В. Теорія та історія місцевого самоврядування: навч. посіб. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2017. 234 с.
22. Як бути ефективним депутатом / Інститут Політичної Освіти. Київ, 2020. 64 с.

4. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ

Принципами формування і реалізації методик, призначених для кількісного та якісного оцінювання рівня досягнення результатів навчання та сформованості програмних компетентностей осіб, які пройшли підготовку за освітньо-професійною програмою «Менеджмент організацій» є: уніфікація, комплексність, взаємозамінність та взаємодоповненість, актуальність, інформативність, дієвість, індивідуальність, диференційованість, об'єктивність і відкритість, єдність вимог, предметність, інноваційність, валідність, варіативність.

Оцінка результатів складання Комплексного атестаційного екзамену здійснюється за 100-бальною системою контролю знань, прийнятою в університеті та національною шкалою, і відображаються у відповідних відомостях і протоколах роботи Атестаційної комісії. Результатом Комплексного атестаційного екзаменує підсумкова оцінка, максимальне значення якої складає 100 балів.

Програма тестування забезпечує можливість відкриття екранної сторінки з підсумковою оцінкою за тестування і рішення задачі тільки викладачами-екзаменаторами. Виконане ситуаційне завдання перевіряється викладачами-екзаменаторами роздруковані відповіді оцінюються за вказаними критеріями. За необхідності здобувач вищої освіти запрошується на он-лайн захист своєї позиції за ситуаційним завданням.

Після закінчення часу, відведеного на складання екзамену, проводиться оцінювання за такими критеріями (табл. 1):

Таблиця 1. –Критерії оцінювання виконання завдання

Завдання	Діапазон оцінки, балів	Критерії оцінювання виконання завдання
1. Тестові завдання	40 балів	Відповідь обрано правильно
2. Практична задача	30 балів	Правильне рішення задачі
	0 балів	Відповідь зовсім неправильна
3. Ситуаційне завдання	30-28 балів	Завдання виконано повністю, відповідь обґрунтовано, висновки та пропозиції аргументовано і оформлено належним чином
	27-20 балів	Відповідь розкриває зміст питання з достатнім для розуміння обґрунтуванням, але наявні незначні недоліки
	19-10 балів	Відповідь, яка розкриває зміст питання не повністю, містить пояснення, але порушує логіку викладення навчального матеріалу
	9-0 балів	Відповідь на питання відсутня, або зовсім неправильна

Підбиття підсумку Комплексного атестаційного екзамену здійснюється шляхом додавання балів за виконання екзаменаційних завдань за шкалою оцінювання зводять результати по 100 бальній системі, яку переводять у чотирирівневу шкалу оцінювання (табл.2).

Таблиця 2. – Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка
	для чотирирівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно
70 - 89	добре
50 - 69	задовільно
1 - 49	незадовільно

Оцінювання результатів екзаменаційного завдання відбувається за такими загальними критеріями (табл. 3):

Таблиця 3. – Критерії оцінювання за бальною шкалою

Кількість балів	Критерії оцінювання за бальною шкалою
90-100	Здобувач має системні глибокі знання відповідного обсягу та в межах вимог навчальних програм, свідомо використовує їх у стандартних та нестандартних ситуаціях. Уміє самостійно аналізувати, оцінювати, узагальнювати вивчений матеріал, приймати рішення. Здобувач правильно розв'язав задачу та вирішив практичну ситуацію; при виконанні практичного завдання були застосовані необхідні формули, теоретичні положення або законодавчо-нормативні акти, зроблено ґрунтовний висновок
70 - 89	Знання студента є достатніми, він володіє вивченим матеріалом в

	обсягах, необхідних для виконання стандартних завдань; правильно відтворює навчальний матеріал, знає основоположні теорії і факти, намагається аналізувати, встановлювати найсуттєвіші зв'язки і залежність між явищами, фактами, робити висновки. Здобувач під час виконання завдання допустив незначні арифметичні помилки, що загалом не впливають на хід розв'язання задачі; надав ґрунтовний висновок, навіть не всі теоретичні положення або обґрунтування
50 – 69	Студент має недостатні знання, відчуває труднощі при викладенні навчального матеріалу, слабо застосовує теоретичні положення під час вирішення практичного завдання
1 – 49	Студент не може осмислити зміст навчального матеріалу і публічно чи письмово подати його, відмовився від виконання завдання

Атестаційна комісія фіксує результат кожного здобувача в екзаменаційній відомості.

5. ПОРЯДОК ПРИСВОЄННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ

За результатами успішного складання Комплексного атестаційного екзамену атестаційна комісія приймає рішення про присвоєння кваліфікації бакалавр публічного управління та адміністрування та приймає рішення про видачу здобувачу вищої освіти диплома встановленого зразка.

А 1. Зразок тестового завдання

Якими можуть бути громади?

- А. районними;
- В. обласними;
- С. міськими;
- Д. сільськими;
- Е. вірної відповіді немає.

А 2. Зразок задачі

У сім'ї Марини (37 років) та Івана Петренко (39 років) на лютий 2022 р. четверо дітей віком: 4 роки, 5 років, 8 років, 15 років.

Марина не працює. Заробітна плата Івана в місяць складає 12850 грн.

Щоб отримувати пільги для багатодітних сімей, наприклад, 50 % знижка плати за користування комунальними послугами, розмір середньомісячного сукупного доходу сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців не має перевищувати величини доходу, який складає 1,4 прожиткового мінімуму.

Прожитковий мінімум на одну особу з розрахунку на місяць у січні 2022 р. складає:

- для дітей до 6-ти років - 2100 грн,
- для дітей віком від 6 до 18 років - 2618 грн.
- для працездатних - 2481 грн

На які пільги може розраховувати сім'я Петренків?

- А. 50 % знижка плати за газопостачання,
- В. 50 % знижка плати за електропостачання
- С. 50 % знижка плати за користування житлом
- Д. безоплатне одержання ліків за рецептами лікарів;
- Е. першочергове обслуговування в лікувально-профілактичних закладах, аптеках та першочергова госпіталізація
- Ф. зазначена сім'я має право на всі пільги

А 3. Зразок ситуаційного завдання

У сім'ї Марини (37 років) та Івана Петренко (39 років) до 02.02.2022 р. було четверо дітей віком: 8 років, 10 років, 13 років, 15 років.

02.02.2022 р. у них народилася п'ята дитина

На які пільги та державні нагороди не може розраховувати сім'я Петренків?

- А. безоплатне одержання ліків за рецептами лікарів;

- В. щорічне медичне обстеження і диспансеризація в державних та комунальних закладах охорони здоров'я із залученням необхідних спеціалістів, а також компенсація витрат на зубопротезування
- С. безоплатний проїзд усіма видами міського пасажирського транспорту (крім таксі), за наявності посвідчення встановленого зразка
- Д. безоплатне одержання послуг з оздоровлення та відпочинку
- Е. почесне звання Мати-героїня